

Дан А.В.

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ, ЩО ВЧИНЯЄ ЗЛОЧИН, ПОВ'ЯЗАНИЙ З ВИКОРИСТАННЯМ МАЛОЛІТНЬОЇ ДИТИНИ ДЛЯ ЗАНЯТТЯ ЖЕБРАЦТВОМ

Постановка проблеми. Вивчення особи злочинця є традиційним для науки кримінології. На думку В. М. Кудрявцева, правопорушник з його свідомістю та волею виступає центральною ланкою, яка пов'язує причину та наслідок [10, с. 10]. Потреба у вивченні особи злочинця визначається тим, що злочин є актом свідомої поведінки людини, яка у свою чергу зумовлюється сутністю і особливостями особи, яка обирає таку форму поведінки. Особа злочинця, що вчиняє злочини, пов'язані з використанням малолітньої дитини для заняття жебрацтвом, не є виключенням. А тому постає потреба у проведенні відповідного наукового пошуку з формулюванням кримінологічної характеристики особи злочинця, що вчиняє злочин, пов'язаний з використанням малолітньої дитини для заняття жебрацтвом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найвні наукові дослідження присвячені вивченню особи злочинця, що вчиняє злочини, пов'язані з використанням малолітньої дитини для заняття жебрацтвом, є недостатніми. Перш за все у зв'язку із тим, що проводились на незначній емпіричній базі. Так, наприклад І. В. Дегтярьова у своїй праці проаналізувала кримінальні справи, за якими до відповідальності було притягнуто 50 осіб, що займалися використанням малолітньої дитини для заняття жебрацтвом [3]. Вказана авторка проаналізувала кримінальні справи, порушені в період 2009–2010 років. У нашому дослідженні ми ставимо за мету проаналізувати вироки, винесені за вчинення використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом за останні п'ять років з урахування регіонального аспекту, а також впливу на стан та динаміку цього злочину соціально-економічних та політичних змін, що відбулись в Україні за останні роки.

Теоретико-методологічну основу статті становлять наукові праці як таких вітчизняних і зарубіжних учених, в яких міститься аналіз ключових елементів кримінологічної характеристики особи злочинця, як: Г. А. Аванесова [1, с. 254], О. М. Джужі [5, с. 4], Ф. М. Зав'ялова, Е. М. Спірідонові [7, с. 64], В. М. Кудрявцева [12, с. 16], Н. Ф. Кузнецові, Г. М. Міньковського [9, с. 104], Г. М. Резника [15, с. 29, 42], А. Б. Сахарова [16, с. 4], С. І. Халимона [18, с. 75] та ін.

Метою статті є формування типового кримінологічного портрету особи злочинця, що використовує малолітню дитину для заняття жебрацтвом.

Виклад основного матеріалу. Для формування типового портрету особи злочинця, що вчинила злочин, пов'язаний з використанням малолітньої дитини для заняття жебрацтвом, ми намагалися виокремити такі ознаки: соціально-демографічні, кримінально-правові, соціально-рольові, морально-психологічні. Емпіричною базою дослідження стали вироки, винесені судами України починаючи з 2009 року, що внесені до Єдиного державного реєстру судових рішень у кількості 117 вироків винесених відносно 119 осіб. В процесі аналізу будемо здійснювати порівняння із результатами, які отримала І. В. Дегтярьова, що дасть нам можливість простежити певні тенденції та на цій основі надати практичні рекомендації.

За віковою ознакою суб'єкти злочинів розподілились наступним чином. Від 18 до 24 років – 11 осіб (9,2%); від 25 до 29 – 41 (34,5%), від 30 до 40 – 51 (42,9%), від 41 до 50 – 10 (8,4%), старше 50 років – 6 осіб (5%). Серед осіб, яким було 50 і більше років, практично всі були бабусями дітей. З наведено можна зробити висновки, що найбільша частка осіб, які вчиняють такий злочин, за віковими характеристиками є найбільш продуктивна та працездатна від 25 до 50 років (85,8%). Тобто це цілком здорові, фізично розвинені особи, які мають можливість отримувати освіту, спеціальність, матеріальні ресурси, проте їх основний вид діяльності є жебракування.

Як зазначає В. А. Козак, на практиці цілком можливі випадки, коли неповнолітні батьки використовують власну дитину для за-

няття жебрацтвом [8, с. 175]. В процесі вивчення вироків стосовно осіб, що використовували малолітніх дітей для заняття жебрацтвом, нами не встановлено осіб, які б на час вчинення злочину були неповнолітніми. Проте, дійсно виключати таку можливість не можна, з огляду на те, що значна частина понад 53 % обвинувачених за національністю є ромами, а ця національність характеризується тим, що дівчата досить рано починають статеве життя.

Наступною важливою ознакою, що характеризує особу злочинця, є стать. Як вже зазначалось нами вище, особа злочинця, що використовує малолітніх дітей для заняття жебрацтвом, має «жіноче обличчя», це також підтверджується і результатами дослідження І. В. Дегтярьової [3, с. 149]. Отримані нами результати практично співпадають з попередніми, 110 осіб (92,4%) є жінками і лише 9 (7,6%) виявились чоловіками (як правило це були співмешканці матері дитини, у двох випадках – родичі).

Незважаючи на те, що громадянство як ознака не має суттєвого значення для визначення кримінологічної характеристики особи злочинця, ми її виокремили, і отримали такі результати. Громадян України серед вивчених осіб виявилось 114 (95,8%), тобто абсолютна більшість. Громадянами іншої країни були 5 (4,2%) вивчених осіб (по двоє осіб були громадянами Російської Федерації та Узбекистану, одна Угорщини).

Як вже неодноразово згадувалось, значна частина осіб, що були засуджені за використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом за національністю, виявились ромами 64 (53,8%), українцями були 47 (39,5%), іншу національність мали 8 (6,7%). Важливо, на нашу думку, звернути увагу на те, що відсоток представників ромської національності може бути значно більший у зв'язку із тим, що не у кожному вирокі суд зазначав їх приналежність до ромського походження. Роми – в українській мові також дуже поширеним є етнонім – «цигани», відповідно до останніх досліджень, є групою народів індійського походження, проживає у багатьох країнах світу. Назва «цигани» походить від середньогрецького *ἀτσίγγανοι* (*atsinganoi*, лат. *adsincani*) або *ἀθήγγανοι* (*athinganoi*, буквально недоторканні); перші згадки датуються XIII століттям, саме від цього кореня пішла ціла група схожих назв у слов'янських та німецькій мовах [14, с. 476].

У кримінології прийнято вважати, що рівень освіти є важливою складовою соціально-демографічної характеристики особи злочинця. Так, характеристика особи за рівнем освіти дозволяє визначити світогляд, знання, вміння, навички, можливість самореалізації і рівень інтелектуального та культурного розвитку [17, с. 99]. За рівнем освіти особи, яких вивчали, розподілилися таким чином: неповна (базова) середня освіта 62 (52,1%); повна середня освіта – 10 (8,4%); середня-спеціальна – 6 (5%), вища та незакінчена вища – не виявлено; осіб, які не мають освіти, виявилось 41 (34,5%). Відсутність будь-якої освіти є характерною рисою для представників ромської національності. За даними Закарпатського циганського культурно-просвітницького товариства «Романі Яг», у 2010 році у Закарпатській області 83,7% дітей ромів здобули неповну середню освіту, 14,5% – загальну середню, 1,4% – закінчили професійні технічні училища і лише 0,1% – вищу освіту [2, с. 127].

Вірно акцентує увагу Є. Навроцька, зазначаючи, що «...рано чи пізно час запитає: чому ці діти не отримали належної освіти і не можуть отримати належної кваліфікації? Звідси й трудова міграція, й жебракування, і безробіття, і малозабезпеченість. Не вирішення клубка проблем сьогодні обернеться лавиною завтра» [13, с. 135].

Наведені дані отримані у 2010 році і стосуються дітей, народжених наприкінці дев'яностих років. Виходячи з того, що переважна більшість осіб, що притягались до відповідальності за використання малолітніх дітей для заняття жебрацтвом, мають старший вік, звідси простежується відмінність рівня освіти. З наведеного можна прогнозувати, що з часом соціалізація ромської національної меншини збільшуватиметься, і більший відсоток матиме освіту. Наявність освіти до певної міри визначає соціальний статус особи, здатність до здійснення різних видів діяльності. Чим вищим буде рівень освіти, тим меншим буде рівень досліджуваного злочину.

Важливою ознакою, яка характеризує особу злочинця, є його соціальний статус, місце проживання, рід занять. За результатами вивчення вироків встановлено, що майже половина – 56 осіб

(47%) – проживали в містах, 36 (30,3%) є мешканцями сіл, 25 (21%) – селищ. Використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом є злочином, що вчиняється з корисливим мотивом, а у зв'язку із тим, що майже всі винні вчиняли його, посилаючись на своє скрутне матеріальне становище та несприятливі життєві обставини, ми намагались з'ясувати умови їхнього проживання. Так, 10 осіб (8,4%) проживали в ізольованих квартирах, 6 (5%) в комунальних квартирах, 63 (52,9%) в приватних будинках (як правило в батьків чи родичів), 4 (3,4%) проживали у гуртожитках, 22 (18,5%) винаймали житло. 14 осіб (11,8%) не мали постійного місця проживання.

Аналізуючи емпіричний матеріал, ми дійшли висновку, що абсолютна більшість осіб, засуджених за ст. 150-1 КК України, на момент вчинення злочину і винесення вироку не були зайняті суспільно корисною працею. Таких, що працювали, виявилось лише 2 (1,7%), більшість 70% не працювали без поважних причин, решта не працювали у зв'язку з тим, що доглядали за неповнолітніми дітьми чи мали вади зі здоров'ям. Наведене свідчить, що такі особи в основній масі не мають бажання працевлаштовуватись і ведуть антисоціальний спосіб існування. Результати нашого дослідження співвідносяться з думкою членів суспільства. Так, О. А. Лиходей, вивчаючи думку студентів про основні суб'єктивні причини жебракування, встановила, що 46,2% до таких відносять лінощі і небажання працювати; 27,7% – негаразди особистого життя; 13,2% – корисливі мотиви, бажання наживитись; 13,3% – особистий вибір подібного способу життя [11, с. 233].

За результатами дослідження проблем ромського населення, що проведене Міжнародною благодійною організацією Ромський жіночий фонд «Чіріклі» (моніторинг в Автономній Республіці Крими, Одеській та Закарпатській областях), близько 3000 ромів працюють на сезонних роботах або виїжджають на заробітки, близько 700 ромам доводиться жебракувати або влаштовуватися на випадкові заробітки. Що ж до жінок, то вони практично не мають можливості офіційно працевлаштуватись через відсутність належної освіти, досвіду або документів [6, с. 20].

Більшість осіб, засуджених за ст. 150-1 КК України, – 81 (68,1%) – на момент засудження були не одружені. Одружених

виявилось лише 11 осіб (9,2%), розлучених – 5 (4,2%), таких, що проживали у цивільному шлюбі – 19 (16%), 3 особи (2,5%) перебували у статусі вдівців. Як бачимо, значна частина (понад 75%) вивчених осіб не мали другої половини, що у певній мірі може пояснити їх поведінку щодо використання малолітніх дітей для заняття жебрацтвом.

Важливою ознакою, яка характеризує особу злочинця, є наявність у неї дітей та їх кількість. Так, 32 осіб (26,9%) мали на утриманні одну дитину; 27 (22,7%) виховували двох дітей; 55 (46,2%) вивчених осіб мали на утриманні трьох і більше дітей, половина від цього значення мали від чотирьох до шести дітей, це також представники ромської національності.

Кримінально-правові ознаки особи злочинця дають нам уявлення про суб'єкта злочину. Суб'єкт злочину в даній категорії справ поділяється на спеціальний – батьки малолітньої дитини або особи, які їх заміняють (ч. 1 ст. 150-1 КК України) та загальний – будь-які інші особи (ч. 2 ст. 150-1 КК України). Результати аналізу вироків свідчать, що 103 особи (86,5%), які притягались до кримінальної відповідальності за вчинення злочину, передбаченого ст. 150-1 КК України, є батьками (6 (5%) – батьки, 97 (81,5%) – матері). 12 (10,1%) мають інші родинні зв'язки (переважно бабусі, тітки, брати, сестри), і лише 4 (3,4%) суб'єктів злочинів були сторонніми особами (співмешканці матерів малолітніх, сторонні особи).

Психічний стан осіб, які притягались до кримінальної відповідальності, характеризувався наступним чином: 115 (96,6%) підсудних були здоровими і лише 4 (3,4%) мали розумову відсталість, що не виключала кримінальної відповідальності.

Однією з важливих кримінально-правових ознак, що дають уявлення про сформованість особи злочинця, є наявність або відсутність попередніх судимостей. Переважна більшість вивчених осіб 89 (74,8%) були не судимими раніше. Проте заради достовірності необхідно відмітити, що частина із них у межах 10% були не судимими в силу ст. 89 КК України. Мали судимості 30 (25,2%), 26 (21,9%) одну судимість, 2 (1,7%) – дві та 2 (1,7%) – три. Абсолютна більшість із тих, хто мав судимість 28 (93,3%), були раніше

засуджені за злочини середньої тяжкості, 2 (6,7%) – за тяжкі злочини. Наведене свідчить про незначну суспільну небезпеку переважної більшості вивчених осіб. У засобах масової інформації, тощо, досить часто з'являються повідомлення стосовно можливого використання малолітніх дітей для жебракування організованими злочинними групами. З буденної точки зору такі повідомлення досить міцно закарбовуються у свідомості громадян, що породжує продукування різноманітних міфів. Результати нашого дослідження показали, що із 117 вироків виявлено лише один, що був винесений відносно організованої групи, за якою було засуджено три особи, що впродовж тривалого часу використовували малолітніх дітей для жебракування. Іншими кваліфікуючими ознаками були такі: 12 (10,1) вчинили злочин повторно, або раніше вчиняли один із злочинів, передбачених ст. 150, 303, 304 КК України. Вісім осіб (6,7%) винили злочин відносно чужої малолітньої дитини, в одному (0,8%) випадку було виявлено застосування фізичного чи психічного примусу до малолітньої дитини.

Поряд із вчиненням злочину, пов'язаного з використанням малолітньої дитини для заняття жебрацтвом, 22 (18,5%) осіб притягалися до кримінальної відповідальності за однорідні злочини (ст. 166, 304 КК України).

Вивчаючи вирок, ми з'ясували важливий момент, що стосується часу, протягом якого особа використовувала малолітню дитину для заняття жебрацтвом. На нашу думку, це має суттєве значення, адже з отриманих результатів можна зробити висновок про наявні недоліки в роботі правоохоронних органів, які повинні вживати заходи щодо профілактики таких злочинів. Було отримано такі результати: 41 (34,4%) засуджених вчиняли злочин тривалістю до одного місяця; 49 (41,1%) – тривалістю до трьох місяців; 29 (24,5%) – від трьох місяців до шести. Абсолютна більшість вивчених вироків містила дані про те, що винні особи вчиняли такий злочин неодноразово (три і більше разів), тобто систематично, що є однією з обов'язкових ознак об'єктивної сторони. І така систематичність фіксувалась протягом тривалого часу від одного місяця до шести. Виникає цілком логічне запитання, чому відповідні служби не вживали належних заходів щодо попередження

чи припинення цього злочину. Відповідь очевидна – профілактиці таких злочинів приділяється неналежна увага. Підтвердженню цьому є інші результати вивчення вироків. Лише 20 (23,7%) засуджених попереджались про недопущення використання дитини для заняття жебрацтвом, решта вироків не містили будь-яких об'єктивних даних на цей рахунок.

Одними з основних обставин, що підлягають доказуванню, є обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання (ст. 66, 67 КК України). На нашу думку унікальним є те, що у 100% вивчених вироках, як пом'якшуюча обставина, визнано судом щире каяття, активне сприяння розкриттю злочину, в 10 вироках як пом'якшуюча обставина суд визнав збіг тяжких сімейних обставин, проте детальний аналіз вироків дає нам підстави вважати, що цей злочин вчинений за збігу таких обставин більшою кількістю осіб. Очевидно, національні суди вважають, що наявність однієї найбільш поширеної пом'якшуючої обставини, такої як «щире каяття, активне сприяння розкриттю злочину», цілком достатнє для прийняття виваженого та справедливого рішення. Лише в 9 вироках (7,6%) пом'якшуючою обставиною було визнано вчинення злочину вперше і в 13 (11%) наявність малолітніх дітей.

Стосовно обставин, що обтяжують покарання, то нами встановлено, що лише в 7 вироках (5,9%) від вивчених такі обставини встановлені. Виходячи із вимог ч. 4 ст. 67 КК України, суди не враховують п. 9 ч. 1 ст. 67 КК України «вчинення злочину з використанням малолітнього або особи, що страждає психічним захворюванням чи недоумством», як обставину, що обтяжує покарання.

Кримінологічна характеристика особи злочинця, що використовував малолітніх дітей для заняття жебрацтвом буде не повною без з'ясування міри покарання, яка застосовувалась до винних осіб. Санкції ст. 150-1 КК України передбачають такі види покарань за вчинення цього злочину: обмеження волі на строк до трьох років або позбавлення волі на той самий строк (ч. 1 ст. 150-1 КК України); обмеження волі на строк до п'яти років або позбавлення волі на строк від трьох до восьми років (ч. 2 ст. 150-1 КК

України); позбавлення волі на строк від п'яти до десяти років (ч. 3 ст. 150-1 КК України).

Вивчені вироки свідчать про стійку тенденцію до застосування позбавлення волі від одного до п'яти років з одночасним звільненням від відбування покарання з випробуванням, таких осіб виявилось 86 (72,3%) від загальної сукупності. У 40 (33,6%) вироках було застосовано позбавлення волі строком на один рік, 4 (3,4%) – позбавлення волі на строк один рік і шість місяців, 19 (16%) – позбавлення волі на строк два роки, 33 (27,7%) – позбавлення волі на строк від трьох до п'яти років. Звільнення від відбування покарання з випробуванням застосовувалось у переважній більшості за ст. 75, 76 КК України, в деяких випадках і за ст. 79 (звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років).

Реальне покарання у виді позбавлення волі на певний строк було застосовано лише до шести осіб, що склало 5% від загальної кількості винних. Такий вид покарання, як обмеження волі, суди застосовували у 12 випадках (10,1%), проте знову ж таки, ці особи були звільнені від відбування покарання з випробуванням з покладенням на них обов'язків, передбачених ст. 76 КК України.

Поряд із традиційними санкціями, в п'яти випадках суди застосовували альтернативні види покарань. Так, одна особа (0,84%) була засуджена до громадських робіт, чотири (3,4%) – до штрафу. Доцільність застосування таких санкцій, на нашу думку, повинна мати певне пояснення. Якщо застосування громадських робіт не викликає суттєвих зауважень, а навіть більше, на нашу думку, такий вид покарання може принести певний корисний ефект як громаді, так і правопорушнику, то застосування штрафу має суттєві недоліки. За результатами вивчення вироків лише 2 (1,7%) засуджених осіб працювали, а отже офіційно мали дохід, тобто потенційно лише двоє осіб мали можливість сплатити штраф. З позиції ефективності покарання, видається надмірною гуманність до осіб, що вчинили злочини, пов'язані з використанням малолітньої дитини для заняття жебрацтвом. Застосування такої кримінально-правової санкції, як звільнення від відбування покарання з випробуванням, не справляє належного виправного

ефекту на звільнених осіб. Вірно з цього приводу зазначає С. І. Халимон: «...така довіра держави до правопорушника фактично не працює: засуджені виходять з будинку суду з думкою, що відбулися легким переляком» [19, с. 104], і у подальшому продовжують вчиняти злочини. Наведене може бути аргументом на користь необхідності переглянути заходи кримінально-правового впливу.

Не можна залишити поза увагою такі ознаки особи злочинця, як морально-психологічні властивості та якості. Цілком погоджуємося з І. В. Дегтярьовою в тому, що такі ознаки дають найбільш повне уявлення про глибинні психологічні процеси, що безпосередньо детермінують поведінку особи. У плані розкриття морально-психологічних рис особи вельми важливе місце слід приділити аналізу системи потреб та інтересів осіб, які вчинили злочини [4, с. 247].

Вивчені вироки показують, що переважна більшість – 110 (92,4%) – засуджених осіб не зловживають спиртними напоями, лише 9 (7,6%) систематично вживають. Більшість засуджених за місцем проживання характеризуються позитивно, решта посередньо. Проте, на нашу думку, такі результати необхідно сприймати критично, у зв'язку із тим, що переважна більшість вироків за своїм змістом є досить формальними, адже майже 97% засуджених повністю визнавали свою вину, а тому суди, керуючись ст. 299 КПК України, визнавали недоцільним дослідження доказів стосовно тих фактичних обставин справи, які ніким не оспоруються. Це може свідчити про те, що зібрана під час досудового розслідування інформація про спосіб життя, поведінку в побуті не повною мірою відповідає дійсності.

Цікавим видається факт, що жодна особа, що притягалась до кримінальної відповідальності за вчинення цього злочину, не вживала наркотичні речовини (не перебувала на обліку у нарколога).

Вивчення обвинувальних вироків, винесених за ст. 150-1 КК України дало можливість виявити одну із основних умов, що спонукають осіб використовувати малолітню дитину для заняття жебрацтвом, – це розчуження громадян-перехожих до долі їх малолітніх дітей. У своїх показах вони зазначають, що жебракуван-

ня з дітьми приносить їм як правило подвійний, а то і потрійний прибуток. Такий підхід спрацьовує, що підтверджується соціологічними дослідженнями. Так О. А. Лиходей проводила анкетування сучасної молоді з метою з'ясування, що спонукає їх давати милостиню, і за її результатами 46,2% опитаних схильні давати милостиню дитині, а 41% жінці з дитиною. Саме тому вона вважає, поширеним серед жебраків використання малолітніх дітей, обгрунтовуючи це також тим, що жінка із дитиною може розраховувати на вдвічі більшу суму, ніж якби вона була сама [11, с. 234].

Висновки. Отримані результати вивчення вироків, винесених за ст. 150-1 КК України, їх аналіз та узагальнення дають можливість сформулювати типовий кримінологічний портрет особи злочинця, що використовує малолітню дитину для заняття жебрацтвом. Це особа жіночої статі (92,4%), в переважній більшості мати дитини (81,5%), вікові характеристики 25–40 років (77,4%), громадянка України (95,8%) ромської національності (53,8%), в переважній більшості має неповну середню освіту (52,1%) або без освіти (34,5%), непрацююча (98,3%) без поважних на те причин (68,9%), сільська мешканка (51,3%), має постійне місце проживання, неодружена (68,1%) на утриманні має двох і більше дітей (68,9%), раніше не судима (74,8%).

1. Аванесов Г. А. *Кримінология и социальная профилактика*. Москва: Изд-во Акад. МВД СССР, 1980. 526 с.
2. Гарват М. *Насилля на етнічній основі та зловживання з боку правоохоронних органів в Україні. Ромологія: історія та сучасність: матеріали міжнар. наук. читань / упоряд. Є. М. Навроцька*. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2013. С. 125–128.
3. Дегтярьова І. В. *Кримінологічна характеристика особи злочинця, що використовує малолітню дитину для заняття жебрацтвом. Теорія і практика правознавства*. 2011. №1. С. 148–152.
4. Дегтярьова І. В. *Порівняльний аналіз зарубіжного й вітчизняного кримінального законодавства, що встановлює відповідальність за використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом*. Форум права. 2011. № 1. С. 246–249. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2011_1_45 (дата звернення 15.04.2018).
5. Джуужа О. М. *Кримінологія як наука: Кримінологія (підручник)*. Київ: Юрінком-Інтер, 2000. 223 с.

6. Дослідження проблем ромського населення (за результатами моніторингу в Автономній Республіці Крим, Одеській та Закарпатській областях). Київ. 2014. 54 с.
7. Завьялов Ф. Н., Спиридонова Е. М. Уровень и образ жизни бомжей. Социологические исследования. 2000. № 2. С. 63–69.
8. Козак В. А. Кримінальна відповідальність за використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом (аналіз основного складу злочину). Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Серія «Право». 2011. Вип. 17. С. 171–176.
9. Криминология: учеб. / В. К. Звирбуль и др.; отв. ред.: В. К. Звирбуль, Н. Ф. Кузнецова, Г. М. Миньковский. Москва: Юрид. лит., 1979. 304 с.
10. Кудрявцев В. Н. Причинность в криминологии (О структуре индивидуального преступного поведения). Москва: Юрид. лит., 1968. 176 с.
11. Лиходей О. А. Девиянтное поведение и социальный контроль: дис. ... д-ра. социол. наук: 22.00.04. Санкт-Петербург. 2006. 374 с.
12. Личность преступника / под ред. В. Н. Кудрявцева и др. Москва: Юрид. лит., 1975. 272 с.
13. Навроцька Є. Робота правозахисних центрів по захисту прав ромів в Україні // Ромологія: історія та сучасність: матеріали міжнар. наук. читань / упоряд. Є. М. Навроцька. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2013. С. 134–140.
14. Науко В. І., Зіневич Н. О. Роми в Україні. Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. Київ: Наук. думка, 2013. Т. 10. 688 с.
15. Резник Г. М. Личность преступника: правовое и криминологическое содержание. Личность преступника и уголовная ответственность: межвуз. науч. сб. Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1981. С. 28–42.
16. Сахаров А. Б. Учение о личности преступника и его значение в профилактической деятельности органов внутренних дел: лекция. Москва: МВШМ МВД СССР, 1984. 43 с.
17. Халимон С. І. Запобігання злочинам серед осіб, які перебувають на обліку в кримінально-виконавчій інспекції: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Дніпропетровськ, 2008. 255 с.
18. Халимон С. І. Криминологічна характеристика засуджених, які перебувають на обліку в кримінально-виконавчих інспекціях. Південноукраїнський правничий часопис. 2007. № 3. С. 75–78.

19. Халимон С. І. Деякі проблеми застосування та виконання покарання у вигляді громадських робіт (перспективні питання теорії і практики). *Право і Безпека*. 2006. Т. 5. № 1. С. 102–105.

Дан А.В. Кримінологічна характеристика особи злочинця, що виняє злочин, пов'язаний з використанням малолітньої дитини для заняття жебрацтвом

Проаналізовано понятійний апарат, що використовується в кримінологічній науці для визначення поняття особи злочинця. На основі аналізу 117 вироків, винесених судами України відносно 119 осіб за вчинення злочину, передбаченого ст. 150-1 КК України, виокремлено соціально-демографічні, кримінально-правові, соціально-рольові, морально-психологічні ознаки, що формують типовий портрет особи злочинця. Особа злочинця, що використовує малолітню дитину для заняття жебрацтвом, має наступні характеристики: особа жіночої статі (92,4%), в переважній більшості мати дитини (81,5%), молодого віку – 25–40 років (77,4%), громадянка України (95,8%) ромської національності (53,8%), як правило має неповну середню освіту (52,1%) або без освіти (34,5%), непрацююча (98,3%) без поважних на те причин (68,9%), сільська мешканка (51,3%), має постійне місце проживання, неодружена (68,1%), на утриманні має двох і більше дітей (68,9%), раніше не судима (74,8%).

Ключові слова: кримінологічна характеристика, особа злочинця, заняття жебрацтвом, кримінологічний портрет.

Дан А.В. Кримінологическая характеристика личности преступника, совершающего преступление, связанное с использованием малолетнего ребенка для занятия попрошайничеством

Проанализирован понятийный аппарат, используемый в криминалистической науке для определения понятия личности преступника. На основе анализа 117 приговоров, вынесенных судами Украины относительно 119 лиц за совершение преступления, предусмотренного ст. 150-1 УК Украины, выделены социально-демографические, уголовно-правовые, социально-ролевые, морально-психологические признаки, формирующие типичный портрет личности преступника. Личность преступника, использующего малолетнего ребенка для занятия попрошайничеством, имеет следующие характеристики: лицо женского пола (92,4%), в подавляющем большинстве мать ребенка (81,5%), молодого возраста – 25–40 лет (77,4%), гражданка Украины (95,8%) цыганской национальности (53,8%), как правило имеющая неполное среднее образование (52,1%) или без образования (34,5%), неработающая (98,3%) без уважительных на то причин (68,9%), сельская жительница (51,3%), имеющая постоянное место жительства, замужем (68,1%), на содержании имеет двух и более детей (68,9%), ранее не судима (74, 8%).

Ключевые слова: криминалистическая характеристика, личность преступника, занятие попрошайничеством, криминалистический портрет.

Dan A.V. Criminological characteristic of the offender who commits an offense related to the use of a young child for begging

The article deals with conceptual apparatus used in criminological science for definition of a person of a criminal. Based on an analysis of 117 sentences passed by the courts of Ukraine against 119 persons for the commission of a crime envisaged in Art. 150-1 of the Criminal Code of Ukraine, the author distinguished socio-demographic, criminal and law, social and role, moral and psychological features that form a typical portrait of a criminal. The offender, who uses a small child for begging, has the following characteristics: a female person (92.4%), the vast majority of whom have a child (81.5%), a young age – 25–40 years (77.4%), a citizen of Ukraine (95.8%) of Roma nationality (53.8%), as a rule, has incomplete secondary education (52.1%) or without education (34.5%), unemployed (98.3%) without venerable the reasons (68.9%), the rural dweller (51.3%), has a permanent residence, is unmarried (68.1%), has two or more children (68.9%), has not been convicted (74, 8%).

Key words: criminological characteristics, person of a criminal, begging, criminological portrait.

Кадук С.В.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КОЛЕКЦІЙНИХ ЗРАЗКІВ У ПРОЦЕСІ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ

УДК 343.98+343.982.33

Постановка проблеми. Сучасна судова експертиза зазвичай не може бути проведена, якщо початкові дані не будуть доповнені науковою інформацією, що міститься в різних джерелах: натурних колекціях зразків, науковій і технічній літературі, схемах, каталогах, нормативно-технічній документації. Вирішення експертних завдань пов'язане з опрацюванням великого обсягу відомостей. Наявність необхідної інформації в арсеналі експертів-криміналістів та судових експертів багато в чому визначає успішний процес і завершення дослідження.

Наявні криміналістично-довідкові колекції не достатньо впорядковані й систематизовані, що ускладнює їх використання. Обумовлено це, передусім, відсутністю єдиної науково обґрунтованої і організаційно забезпеченої системи їх комплектування й використання.

Ступінь наукової розробки проблеми. Окремі аспекти цієї проблеми досліджували такі вчені як В. В. Бірюков, А. Е. Волкова, І. В. Горбачов, Г. Л. Грановский, А. В. Гусев, В. С. Зубаха, Г. В. Михайленко, В. І. Пашко, М. Л. Цимбал та інші.